

НЕНОРМАТИВНІ ОДИНИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ

Масель Ю. С.
(Житомир)

У світовій лінгвістиці проблема соціально-стилістичної диференціації мови має давню традицію [12]. Вона бере свій початок з відомої тези І. А. Бодуена де Куртене про “горизонтальне” (тобто територіальному) і “вертикальне” (тобто власне соціальному) членування мови. Проблемі виявлення загальних закономірностей, періодизації, тенденцій функціонування та стратифікації ненормативних одиниць приділяли увагу такі вчені, як А. Мейє [17], А. Сеше [23], Ш. Балі [1], Е. Сепір [21] та інші. Слід зазначити, що значним є внесок у дослідженні цього питання вітчизняних мовознавців Е. Д. Поліванова [20], Л. П. Якубинського [26], В. М. Жирмунського [10], В. В. Виноградова [6], Г. О. Винокура [7], В. П. Коровушкіна [14], В. А. Хомяков [25.] та інші. Проте, слід відмітити, що вивчення субстандартних підсистем мови являє собою досить складне завдання. Тому, не дивним є той факт, що серед лінгвістів не існує точки зору у визначенні природи некодифікованої лексики та фразеології, її структури та функцій, ролі в житті соціальних груп і соціумі загалом [11: 261]. Варто підкреслити також, що не дивлячись на значний інтерес лінгвістів до феномену субстандарт, відкритим залишається питання стратифікації ненормативних одиниць за відповідними критеріями. Отже, **актуальність** даного дослідження не викликає сумніву. **Мета** статті полягає в виділенні критеріїв градації ненормативних одиниць англійської мови. **Об’єктом** дослідження є ненормативні одиниці англійської мови різних регістрів, що підлягають класифікації за визначеними критеріями. **Предметом** дослідження є соціальні, територіальні та стильові параметри виокремлення ненормативних одиниць англійської мови.

Досліджуючи проблему розмежування ненормативних одиниць за відповідними критеріями, слід зосередити увагу на підходах до тлумачення терміну субстандарт. Так, з одного із визначень субстандарт розуміється [3:198] як одиниця приватної опозиції *стандарт :: субстандарт* за ознакою наявності :: відсутності облігаторної кодифікації, при цьому стандарт і субстандарт є нормованими підсистемами національної мови, які відрізняються характером норми, кодифікованої в стандарті та некодифікованої, узусальної в субстандарті. Також субстандарт тлумачиться як всі мовні форми та їх елементи, що є опозицією по відношенню до кодифікованої норми літературного стандарту [13:50].

Дослідник даного питання В. А. Хомяков під субстандартною лексикою та фразеологією розуміє складну соціально-стилістичну категорію, що складається з соціально-професійного просторіччя, до якого лінгвіст відносить аргі і жаргони, та експресивного просторіччя, яке включає низькі колоквіалізми та вульгаризми [25:39]. Інші лінгвісти [16:373] [24:48] [22:497] відносять субстандартні одиниці до соціальних варіантів мови або співвідносять їх з мовними стилями, підкреслюючи специфіку вживання одиниць в певному функціональному стилі. З цього розуміння деякі мовознавці [18:15] [19:76] заміщують термін "субстандарт" на "стилістично знижена лексика".

Не можна залишити поза увагою тлумачення, за яким субстандарт розуміється як гетерогенний мовний континуум, що характеризується ненормативністю, усною формою існування, маніфестацією субкультурних цінностей, нечіткими границями між його компонентами, а також функціонуванням в межах лексичного рівня [11:265]. Відповідно, зазначений набір ознак дозволяє розглядати субстандарт як феномен, в цілому протиставлений літературній мові. Незважаючи на наявність протиставлення *стандарт :: субстандарт*, одиниці, що репрезентують ці феномени, активно взаємодіють та можуть виступати як нормативні або ненормативні за наявності певних соціальних і психологічних умов [15:31].

Таким чином, вищезазначене вказує на те, що в основу визначень терміна субстандарт покладено різні критерії, тобто термін визначається з позиції різних наукових

шкіл та напрямків. Відповідно, в наслідок цього виникає неоднозначність та багатоплановість тлумачення.

В нашій роботі ми дотримуємося погляду, що *субстандарт* слід визначати як *впорядковану та ієрархічно структуровану сукупність стилістично знижених соціально детермінованих лексичних та фразеологічних одиниць з соціодемографічною дистрибуцією* [4: 10].

За даних умов, не можна залишити поза увагою той факт, що певні труднощі все ще представляє проблема стратифікації субстандартних одиниць, оскільки не має однозначних критеріїв виділення класів в межах субстандарту, а також труднощі спричинені міграційними процесами одиниць з однієї групи в іншу та набування ними відтінків значень чи власне додаткових значень.

Суперечливим та не повним, на нашу думку, видається поділ ненормативних одиниць на такі лексико-семантичні групи, як лайка (swearing), сленг (slang), жаргон (jargon), неправильне вживання (misuse), недбалі вставні слова та скорочення (fillers and small words) [27:135]. Відмітимо, що саме поняття “лайка” є не зрозумілим та розмитим, а також поняття сленг та жаргон є тотожними. Не можна не відмітити, що в даній класифікації класи ненормативних одиниць виокремлюються лише на основі соціально-територіального критерію.

Нажаль, і розподіл субстандартних одиниць на класи за Д. Крісталом викликає багато питань, оскільки дослідник ділить ненормативні одиниці на табу (taboos), інвективи (abuse words) та безадресну лексику, яка виражається за допомогою інтенсифікаторів (swearing). На наш погляд, розмежування зазначених понять є нелогічним, оскільки інвективи та частина інтенсифікаторів належать до класу табу. Крім того, в даному розподілі за основу було взято лише функціонально-стилістичний критерій.

На думку російського мовознавця В. П. Коровушкіна мовний субстандарт є тотожним до поняття просторіччя, яке лінгвіст розмежовує на такі його різновиди, як позалітературне, територіальне, етнічне та лексичне просторіччя. Крім того, мовознавець розрізняє наступні екзистенційні форми просторіччя, як загальнонародне лексичне, що об'єднує низькі колоквиалізми, загальні сленгізми та вульгаризми, і спеціальне лексичне просторіччя, представлене професійними та корпоративними жаргонами, а також аргю. Враховуючи дану типологію, дослідник пропонує соціально-комунікативну класифікацію словникового складу національної мови та стратифікацію субстандартної лексики за якістю її “просторічності” або “субстандартності”, яке дозволяє відокремити лексичний субстандарт від стандарту і диференціювати основні його лексичні пласти [13:7] .

Не можна не відмітити, що субстандарт часто ототожнюється з поняттям нецензурні, вульгарні одиниці, проте даними епітетами можна наділити лише деякі підсистеми ненормативних одиниць.

За даних умов, логічним та доречним, на наш погляд, видається класифікація англomовних субстандартних одиниць за наступними критеріями: *соціально-територіальним та стильовим*.

За соціально-територіальним критерієм ненормативні одиниці поділяються на прошарки відповідно до соціальної приналежності та територіальної розповсюдженості. Відповідно, за соціальною приналежністю виокремлюємо жаргони соціальних груп, тобто спеціальні жаргони (лікарів, моряків, військових, аргю тощо) та загальний сленг. Зазначимо, що ми розділяємо думку А. С. Букалова, який спирається на точки зору Р. І. Розіної, Л. А. Кудрявцевої та В. А. Хом'якова, основним критерієм для розрізнення явищ загального і спеціального сленгу вважає ступінь відкритості соціальних груп, у яких репрезентовані ці явища, і зазначає, що загальний сленг обслуговує відкриті соціальні групи, спеціальний сленг(=жаргон), у свою чергу, обслуговує відносно відкриті [5]. За соціально-територіальним критерієм виокремлюємо також територіальні діалекти. Під територіальним діалектом розуміємо різновид національної мови, якому властива відносна структурна близькість і який є засобом спілкування людей, об'єднаних

спільністю території, а також елементів матеріальної і духовної культури, історико-культурних традицій та самосвідомості [9].

Не можна залишити поза увагою той факт, що ненормативні одиниці диференціюються стилістично на основі трьох типів словникових позначок: часових, дискурсивних та власне стильових (регістрових) [2].

Часова позначка “застаріле” (іноді “архаїзм” (“old-fashioned” у термінології англomовних лінгвістів) або її значуща відсутність надає можливість розмежовувати застарілі субстандартні одиниці, що обмежуються частотністю вживання та визначаються кількісним шляхом, і ненормативні одиниці притаманні сучасному мовленню.

Дискурсивні позначки характеризують субстандарт з точки зору специфічних особливостей номінації у конкретній підмові, тобто визначають сфери їх використання, а не власне стилістичний реєстр [2].

В межах дискурсивних ознак ненормативних одиниць можна виокремити родові позначки за варіантами англійської мови – “американський”, “британський”, “австралійський” та іноді “новозеландський” й “канадський”. Відсутність останніх позначок вказує на те, що ненормативні одиниці є загальними для всіх варіантів [2].

Серед *власне стильових позначок*, що використовуються для стильової диференціації ненормативних одиниць, виокремлюють “знижене”, “брутальне”, “непристойне”, “нецензурне”. Оскільки всі ненормативні одиниці належать до розмовного мовлення, позначка “розмовне” є недоречною і надлишковою у межах корпусу субстандарту: “маркується лише те, що відрізняється за стилістичними характеристиками від більшості стилістично нейтральних лексем” [2].

Нецензурною лексикою вважаються слова та вирази, що заборонені цензурою, тобто такі одиниці, що не можуть бути надруковані, хоча, можливо, і мають місце в певній неформальній ситуації. Зазначимо, що нецензурні одиниці в публічному вживанні однозначно засуджується з морально-етичної точки зору як грубе порушення суспільно-прийнятих норм. Логічним видається той факт, що такі одиниці можна вважати непристойними. У російській суспільній практиці непристойність, як суспільно-обумовлене явище, за В. І. Желвісом, пов'язана насамперед із сексуальними поняттями – грубими назвами геніталій та статевого акту [8:163].

Оскільки, непристойна та нецензурна лексика як правило визначається як табу, тому на письмі нецензурні слова зазнають графічної евфемізації, наприклад, *f**k*, *c*nt*, *motherf****r* тощо.

В англійській мові виокремлюють 7 лексем, що вважаються непристойними: *shit*, *piss*, *fuck*, *cunt*, *sucker*, *motherfucker*, *tits*.

З акцентуємо увагу, що навіть при встановленні критерії поділу ненормативних одиниць англійської мови залишаються труднощі дослідження субстандартної системи, спричинені рухливістю, непостійністю об'єкта їх дослідження, оскільки через невеликий часовий проміжок значна кількість мовних одиниць застаріває та виходить з ужитку, що відповідно, відображається в системі ненормативних одиниць. Проте, субстандартні феномени є невід'ємною складовою мови, вони сприяють її розвитку та служать джерелом нових лексичних та фразеологічних одиниць [11:261].

Перспективою дослідження вбачаємо в дослідженні функціонально-прагматичної стратифікації ненормативних одиниць англійської мови.

Список використаної літератури

1. Балі Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балі.– Перев. с франц. М.: Изд-во иностр.лит., 1955. - 416 с.
2. Баранов А. Н. Парадоксы стилистической дифференциации идиом /А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский //Диалог 2003: междунар. конференция, 11-16 июня 2003 г.: докл. – Протвино, 2003. – Режим доступа: <http://www.dialog-21.ru/Archive/2003/DobrovolskijBaranov.htm>

3. Биков В. Російська фенія / В. Биков. – Словник сучасного інтержаргона асоціальних елементів. – М.:1992.– 345 с.
4. Бондаренко К. Л. лінгвокультурні особливості укр. та анг сленгу / К. Л. Бондаренко.– автореф. дис. к. ф. н.– Д.: 2007.– 22 с.
5. Букалов А. С. Особенности функционирования общего сленга в средствах массовой информации/А. С. Букалов. – Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/por_tal/Natural/Vd_pu/Mo_vozn/2010_16/article/11.pdf
6. Виноградов В. В. История лингвистических учений/ В.В.Виноградов. М.:1978.– 227 с.
7. Винокур Г.О. Собрание трудов. Введение в изучение филологических наук / Г. О. Винокур.– М.: Лабиринт, 2000. – 415 с.
8. Жельвис В.И. Стратегия и тактика брани: тендерный аспект проблемы/ В. И. Жельвис // Тендер: язык, культура, коммуникация. М.: МГЛУ, 2001. – 187 с.
9. Жилко Ф. Т. Ареальные единицы укр. языка / Ф. Т. Жилко.– В кн.: ОЛА МИ. 1970. М., 1972; Бевзенко С. П. Укр. діалектологія. К., 1980– Режим доступа: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um156.htm>
10. Жирмунский В. М. Национальный язык и социальные диалекты / В. М. Жирмунский. – Л.:1936. – 87 с.
11. Калугина Е. Н. Понятийно-теоретический аспект исследования языкового субстандарта/ Е. Н. Калугина // Научный диалог.2013.– 315 с.
12. Комунікативне середовище та мовної ареал. Соціолінгвістичні аспекти мовної поведінки – Режим доступа: <http://uadoc.zavantag.com/text/14920/index-9.html>
13. Коровушкин В. П. Основы контрастивной социолектологии: автореферат диссертации доктора филологических наук / В. П. Коровушкин. – Пятигорск, 2005. – 21 с.
14. Коровушкин В. П. Социальная лексикология английского языка Часть I. Теоретические основы социолексикологического изучения английской нестандартной лексики/ В. П. Коровушкин. Череповец: ЧГПИ, 1996. – 40 с.
15. Красса С. И. Гендерные лингвоконцентры субстандарта / С. И. Красса, Е. Н. Калугина // Вестник Южно-Уральского государственного университета: Лингвистика. - № 25 (284), 2012. – 54 с.
16. Лихачев Д. С. Арготические слова профессиональной речи. Развитие грамматики и лексики современного литературного языка / Д. С. Лихачев.– М.: Наука, 1964. – 400 с.
17. Мейе А. Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков / А. Мейе.– Русский перевод. М.–Л., 1938 – 313 с.
18. Мілер А. А. Стилистически сниженная лексика и её отражение в двуязычных словарях./ А. А. Мілер.– авт. дис. докт. филол. наук. Алма-Ата, 1972. – 15 с.
19. Овденко А. В. Специфика полисемии и омонимии разнотилевых слов на материале американского слэнга 20 в. / А. В. Овденко. – дис. канд. филол. наук М.:1973. – 179 с.
20. Поливанов Е. Д. Труды по восточному и общему языкознанию / Е. Д. Поливанов. – М.: Наука, 1991. – 389 с.
21. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Прогресс, 1993. – 656 с
22. Серебренников Б. А. Территориальная и социальная дифференциация языка / Б. А. Серебренников.– М.: Наука, 1970. – 515с.
23. Сеше А. Программа и методы теоретической лингвистики. Психология языка. Перев. с франц / А. Сеше. – М.: УРСС, 2003.– 262 с.
24. Скворцов Л. И. Об оценках языка молодежи (жаргон и языковая политика). В кн.: Вопросы культуры речи / Л. И. Скворцов.– М., 1974, вып.5, 1964. – 212 с.
25. Хомяков В. А. Нестандартная лексика в структуре английского языка национального периода / В. А. Хомяков. – автореф. дис. докт. филол. наук. Л., 1980. – 23 с.
26. Якубинский Л. П. Язык и его функционирование. Избранные работы/ Отв. ред. А. А. Леонтьев / Л. П. Якубинский. – М.: Наука, 1986. – 205 с.

27. Anderson L. G., Trudgil P. B. and Language. – Oxford: Basil Blackwell LTD, Bailey L. A., 1990. – 230 c.